

WERKEN MET PARTICULIERE ARCHIEVEN een impressie

Door Danièle Rigter*

Eind jaren tachtig kreeg ik de kans historisch onderzoek te doen naar de vereniging HVO (Hulp voor Onbehuisden), een grote Amsterdamse welzijnsinstelling, en daarover mijn eindschrijft te schrijven. Ik moet bekennen dat ik in de jaren daarvoor nog nooit een archief van binnen had gezien. Het was destijds mogelijk om zonder archieffervaring als historicus aan het Historisch Seminarium van de Universiteit van Amsterdam (UvA) af te studeren. Enige onzekerheid overviel mij dan ook: wat zou ik aantreffen en hoe moest ik een en ander aanpakken. Gelukkig viel ik met mijn neus in de boter. Ik trof een organisatie met een geordend archief, de directie wist wat ze ermeewilde en HVO had ervaring met het begeleiden van stagiaires.

De vereniging HVO werd in 1904 opgericht als de Vereniging Hulp voor Onbehuisden. Vanaf het begin bestond de organisatie uit verscheidene onderdelen, die ook nog eens verspreid waren over verschillende locaties. Inmiddels is HVO gefuseerd met Querido en biedt zij maatschappelijke hulp, begeleidt en beschermt wonen en opvang van vluchtelingen. In de periode dat ik er binnenkwam, had het bestuur besloten het archief te laten inventariseren, mede om daarmee historisch onderzoek mogelijk te maken. Een deel van het archief bevond zich al in het Gemeentearchief Amsterdam en het plan was om een groot deel van het statisch archief dat zich op het Centraal Bureau bevond, daar eveneens naar over te brengen. Met het oog op de overdracht had HVO iemand de

Vijf dochters van Joan Mees, Rotterdams bankier. De twee dochters aan de rechterkant waren in 1950 de oprichtsters van 'De Drie Lichten', een fonds voor steun aan medisch-wetenschappelijk onderzoek. (Uit: D. Rigter, Stichting 'De Drie Lichten'.)

opdracht gegeven het archief te ordenen en hij kon mij wegwijs maken. De historische sensatie die ik in het archief ervoer, werd aan de Weesperzijde (toentertijd het onderkomen van het Centraal Bureau en de afdeling Reclassering) gemengd met de harde realiteit van cliënten die af en toe op luidruchtige wijze uiting gaven aan hun ongenoegen over hun lot. Het werken in een omgeving waar een enkele keer met messen werd gezwaaid, was voor mij net zo nieuw als de handgeschreven notulenboeken die ik voor me had. Ook nieuw en onbekend waren mijn ervaringen in het Gemeentearchief van Amsterdam. Ik had toestemming van het bestuur en dus werd mij geen strobreed in de weg gelegd, maar onzeker heb ik me daar weleens gevoeld. Zowel aan de balie als in de studiezaal bleken er allerlei geschreven - en nog lastiger - ongeschreven regels te bestaan. Op de momenten dat de grote mijnheer met dito snor achter mijn rug verscheen, vroeg ik mij vaak af of en wat ik verkeerd zou kunnen hebben gedaan. Gelukkig kreeg ik nooit een uitbrander, maar ik heb het anderen wel zien overkomen. Het deel van het HVO-archief dat zich in het gemeentearchief bevond, was geïnventariseerd. Hoewel in de bijna vier meter archief veel dubbel materiaal zat, werd het van voor naar achter doorwerken van de dikke pakken met enige regelmaat beloond met stukjes van de puzzel. Ofwel omdat ze precies in mijn plaatje pasten, ofwel omdat ze mij juist op een geheel ander spoor zetten. Voor HVO schreef ik twee boekjes. Hoe serieus de vereniging was in haar bedoeling om historisch onderzoek te stimuleren, bleek toen ze na mij nog een stagiaire de kans gaf om onderzoek te doen. In de laatste zin van mijn eindschrijft staat dan ook: 'In de literatuur over de geschiedenis van het welzijnswerk in Nederland is er mijns inziens nog te weinig onderzoek gedaan naar het functioneren van de instellingen die het welzijnswerk uitvoerden. Archiefonderzoek naar de geschiedenis van het grote aantal welzijnsinstellingen dat Nederland rijk is en was, zal een schat aan informatie kunnen opleveren. In dit verband is het initiatief van de huidige directeur van HVO dat aan de basis lag van dit onderzoek, voor andere instellingen de moeite van het navolgen waard.' Ik ben het daar nog steeds hartgrondig mee eens.

Een schat aan informatie

Het was de stichting Hulp na Onderzoek (HnO) die mij de gelegenheid bood opnieuw met een particulier archief te werken. De stichting HnO is een fonds dat geld geeft aan maatschappelijke doelen en dat in 1919 is opgericht door F.J. Spakler. Het idee voor Hulp na Onderzoek was geënt op de nieuwe armenzorg zoals die door Liefdadigheid naar Vermogen was geïntroduceerd: hulp geven na onderzoek van de hulpvraag. Ook bij HnO was het archief goed geordend en dit keer zelfs op één plek te vinden. In het bestuur waarmee mijn medeonderzoekers en ik te maken hadden, zat een aantal familieleden van de oprichter en dat bood de mogelijkheid om ook van de familiearchieven gebruik te maken. Die bleken ook een ware schat aan informatie te bevatten waarnaar, net zoals bij HVO, nog veel meer onderzoek gedaan zou kunnen worden.

Het particuliere archief waarin ik het meest recent werkte, was dat van de stichting 'De Drie Lichten'. Sinds de oprichting in 1950, door twee zusters uit de Rotterdamse ban-

HET MOOISTE PARTICULIERE ARCHIEF

HET THEATER

Archief van Wim Kan (1911-1983) en Corry Vonk (1901-1988)

In zijn jeugd schreef cabaretier Wim Kan al kleine toneelstukjes. Hij bezocht in de jaren twintig de toneelschool. Na een korte carrière als acteur besloot hij samen met zijn vrouw een cabaretgroep op te richten, het ABC-cabaret (1936). Eind 1939 ging hij met dit gezelschap op tournee naar Nederlands-Indië. Door de Duitse bezetting in mei 1940 kon de geplande terugkeer niet doorgaan. Vanwege de dreigende oorlogssituatie moest Wim Kan evenals alle mannen in Indië in militaire dienst. Kort na de inval van de Japanners werden Wim Kan en Corry Vonk van elkaar gescheiden en overgebracht naar interneringskampen. In de kampen gaven beiden cabaretvoorstellingen voor de gevangenen. Eind 1945 werden Kan en Vonk herenigd en in 1946 keerden zij naar Nederland terug. Het ABC-cabaret bleef tot 1968 bestaan, waarbij de rol van Wim Kan steeds belangrijker werd. Vanaf 1968 trad hij alleen nog maar solo op. Sinds 1954 hield Wim Kan oudejaarsconferenties, waarmee hij landelijke bekendheid verwierf. Met zijn conferences, waarin hij de actuele politiek op de hak nam, trok hij door Nederland. In 1982 hield hij zijn laatste oudejaarsconferentie.